

به نام خدا

موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی

آینده‌اندیشی بیمه‌های اجتماعی ایران

www.ketab.ir

تألیف و گردآوری

علی حیدری

اسماعیل گرجی پور

نگار اکبری

مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی

۱۴۰۰

بیمه اجتماعی و محاسبات

سرشناسه: گرجی پور، اسماعیل، ۱۳۵۵ - گردآورنده
 عنوان و نام پدیدآور: آینده‌اندیشی بیمه‌های اجتماعی ایران / تالیف و گردآوری علی حیدری،
 اسماعیل گرجی پور، نگارا کبری؛ ویراستار ناهیده کاظم‌زاده گنجی.
 مشخصات نشر: تهران: مؤسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری: ۲۲۶ ص: مصور، جدول، نمودار.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۰۶-۵۵-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه: ص ۲۱۳-۲۱۷.
 موضوع: بیمه -- ایران
 Insurance-- Iran
 بیمه-- ایران -- آینده‌نگری
 Insurance-- Iran-- Forecasting
 تامین اجتماعی -- ایران
 Social security-- Iran
 تامین اجتماعی -- ایران -- آینده نگری
 Social security-- Iran-- Forecasting
 شناسه افزوده: علی، ۱۳۴۷ - ، گردآورنده
 شناسه افزوده: اکبری، نگارا، ۱۳۶۸ -، گردآورنده
 شناسه افزوده: مؤسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی
 رده‌بندی کنگره: HG ۸۶۹۵/۷
 رده‌بندی دیویی: ۳۶۸/۹۵۵
 شماره کتابخانه ملی: ۸۷۲۴۷۴۸

آینده‌اندیشی بیمه‌های اجتماعی ایران

تألیف و گردآوری: علی حیدری، اسماعیل گرجی پور، نگارا کبری

صفحه آرابی و طراحی جلد: هانیه محرابی

ویراستار: ناهیده کاظم‌زاده گنجی

لیتوگرافه، چاپ و صحافه: آکام

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۰۶-۵۵-۳

قیمت: ۸۴۰۰۰۰ ریال

موسسه تامین اجتماعی ایران

تهران، میدان آرژانتین، خیابان احمد قصیر، خیابان دهم، پلاک ۲۰

تلفن: ۰۲۱۸۸۷۵۳۲۴۵ - فکس: ۰۲۱۸۸۵۰۷۴۲۱

کدپستی: ۱۵۱۴۷۳۳۳۱۱ - ایمیل: info@ssor.ir

همه حقوق این اثر متعلق به ناشر است و استفاده از مطالب کتاب با ذکر منبع مجاز خواهد بود.

۱۴	سخن ناشر
۱۵	پیشگفتار
۱۷	فصل ۱: تحلیل وضعیت موجود صندوق‌های بازنشستگی در ایران
۱۸	مقدمه
۲۰	۱-۱- ارزیابی وضعیت صندوق‌های بازنشستگی در ایران
۲۰	۱-۱-۱- ارزیابی کارآمدی (ساختار اداری- اجرایی)
۲۵	۱-۱-۱-۱- تعداد صندوق‌ها و سازمان‌های بازنشستگی
۲۷	۱-۱-۱-۲- مدیریت و حکمرانی خوب و سیاست‌های سرمایه‌گذاری
۳۰	۱-۲- ارزیابی وضعیت فراگیری (پوشش جمعیتی)
۳۵	۱-۳- ارزیابی وضعیت کفایت / جامعیت (تمهیدات/خدمات)
۳۴	۱-۴- ارزیابی وضعیت پایداری مالی
۵۵	۱-۴-۱- عوامل عمده در پایداری مالی صندوق‌های بازنشستگی
۶۲	۱-۴-۱-۱- ارزیابی پایداری مالی سازمان تأمین اجتماعی
۶۷	۲-۱- بودجه رفاه اجتماعی کشور
۷۰	۳-۱- جمع‌بندی
۷۳	فصل ۲: گونه‌شناسی نهادهای بیمه‌گر اجتماعی
۷۴	مقدمه
۷۶	۱-۲- طبقه‌بندی سیستم‌های تأمین اجتماعی
۷۹	۲-۲- لایه اول: برنامه‌های حمایتی
۸۰	۳-۲- لایه دوم: طرح‌های مستمری‌های بیمه اجباری
۸۰	۱-۳-۲- روش توازن درآمد و هزینه
۸۱	۲-۳-۲- روش اندوخته‌گذاری کامل
۸۲	۳-۳-۲- روش اندوخته‌گذاری جزئی
۸۵	۴-۳-۲- لایه سوم: طرح‌های مستمری‌های بیمه اختیاری
۸۶	۴-۲- تجربیات اصلاحات نظام بازنشستگی در کشورهای منتخب
۸۶	۱-۴-۲- سوئد
۹۱	۲-۴-۲- لهستان
۹۵	۳-۴-۲- روسیه
۹۸	۴-۴-۲- فرانسه
۱۰۱	۵-۴-۲- ایتالیا
۱۰۳	۶-۴-۲- مروری بر برنامه‌های حمایت اجتماعی در کشورهای منتخب

۱۰۸	۵-۲- مروری بر شاخص‌های اقتصاد کلان، جمعیتی، بیمه‌ای و سیاسی در کشورهای منتخب
۱۰۸	۱-۵-۲- متغیرهای کلان اقتصادی
۱۱۱	۲-۵-۲- متغیرهای جمعیتی
۱۱۳	۳-۵-۲- متغیرهای بیمه‌ای
۱۱۵	۴-۵-۲- متغیرهای حاکمیتی و سیاسی
۱۱۸	۵-۵-۲- جمع‌بندی

فصل ۳: اصلاحات نظام بازنشستگی در ایران، آموخته‌ها و تجارب پیشین ۱۱۹

۱۳۰	مقدمه
۱۳۱	۱-۳- روش‌های اصلاح نظام بازنشستگی
۱۳۲	۲-۳- اصلاحات پارامتریک
۱۳۲	۱-۲-۳- افزایش سن مؤثر بازنشستگی
۱۳۵	۲-۲-۳- کاهش میانگین نرخ‌های جایگزینی
۱۳۶	۳-۲-۳- سخت‌تر کردن شرایط احراز مستمری بازماندگان
۱۳۸	۴-۲-۳- نتیجه کلی اعمال اصلاحات پارامتریک
۱۳۸	۳-۳- اصلاحات ساختاری
۱۳۹	۱-۳-۳- پیشنهاد صندوق بین‌المللی پول در خصوص اصلاحات ساختاری
۱۳۰	۲-۳-۳- پیشنهاد مرکز پژوهش‌های مجلس در خصوص اصلاحات ساختاری
۱۳۳	۴-۳- اصلاحات سیستماتیک
۱۳۴	۵-۳- اصلاحات در خصوص بهبود مدیریت ذخایر مستمری
۱۳۴	۱-۵-۳- پیشنهاد صندوق بین‌المللی پول در خصوص بهبود مدیریت ذخایر مستمری
۱۳۵	۲-۵-۳- پیشنهاد سازمان بین‌المللی کار در خصوص بهبود مدیریت ذخایر مستمری
۱۳۵	۳-۵-۳- پیشنهاد مرکز پژوهش‌های مجلس در خصوص بهبود مدیریت ذخایر مستمری

فصل ۴: ارائه راهکارها و پیشنهادات سیاستی ۱۳۷

۱۳۸	مقدمه
۱۳۸	۱-۴- رویکرد افزایش کارآمدی و اصلاحات مدیریتی
۱۳۸	۱-۱-۴- بهبود فرایندها و کاهش هزینه‌های اداری
۱۳۹	۲-۱-۴- پیشنهاد گزینه تعویق بازنشستگی
۱۳۹	۳-۱-۴- فروش سوابق شغلی گسسته در سازمان تأمین اجتماعی
۱۴۰	۴-۱-۴- باز پرداخت بدهی‌های دولت در قالب بودجه‌های سنواتی و ممنوعیت ایجاد هرگونه تعهد جدید
۱۴۰	۵-۱-۴- اصلاح نظام توزیع مستمری و ارائه مزایای جانبی به‌منظور افزایش کفایت مزایای کم درآمدها و بهبود ضریب جینی
۱۴۰	۶-۱-۴- اعمال سهم حق بیمه دولت به‌صورت سرانه برابر مطابق ماده ۶ قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی ...
۱۴۰	

- ۱۴۰-۷-۱-۴- فروش دارایی‌های کم بازده و املاک مازاد صندوق.....
- ۱۴۱-۸-۱-۴- مدیریت جریان نقدینگی دریافتی و پرداختی.....
- ۱۴۱-۲-۴- اصلاحات پارامتریک تدریجی.....
- ۱۴۱-۱-۲-۴- اصلاحات تدریجی پارامتریک بیمه‌شدگان قدیم.....
- ۱۴۱-۲-۲-۴- اصلاحات پارامتریک بیمه‌شدگان جدید.....
- ۱۴۱-۳-۲-۴- افزایش حداقل سابقه خدمت قابل قبول برای بازنشستگی به ۲۵ سال برای مردان و ۳۰ سال برای زنان طی ۱۰ سال.....
- ۱۴۳-۴-۲-۴- تغییر مبنای محاسبه حقوق بازنشستگی از میانگین ۲ سال آخر به میانگین ۱۰ سال آخر.....
- ۱۴۳-۵-۲-۴- افزایش سن پرداخت کسور (مازاد بر ۳۰ سال) در ازای پرداخت ۵ درصد حداقل حقوق سال بازنشستگی به ازای هر سال مازاد بر ۳۰ سال به جای ۲,۵ درصد کل حقوق.....
- ۱۴۳-۶-۲-۴- تعیین سقف برای دریافت کسور بازنشستگی و پرداخت حقوق بازنشستگی.....
- ۱۴۵-۳-۴- افزایش فراگیری پوشش و ایجاد سیستم مستمری منقطع.....
- ۱۴۶-۴-۴- حرکت تدریجی به سمت یک سیستم ترکیبی - چندلایه با انجام اصلاحات ساختاری و سیستمی.....
- ۱۴۶-۱-۴-۴- موانع حقوقی.....
- ۱۴۷-۲-۴-۴- موانع ساختاری.....
- ۱۴۸-۵-۴- سناریوهای اصلاحات نظام بازنشستگی در ایران.....
- ۱۴۹-۱-۵-۴- سناریوی اول: ادغام کلیه صندوق‌های بازنشستگی در سازمان تأمین اجتماعی.....
- ۱۵۱-۲-۵-۴- سناریوی دوم: تشکیل چهار صندوق بیمه اجتماعی بدون ادغام صندوق‌ها.....
- ۱۵۲-۳-۵-۴- سناریوی سوم: اعمال اصلاحات جزئی.....
- ۱۵۳-۴-۵-۴- سناریوی چهارم: تشکیل دو سازمان بیمه‌گر اجتماعی.....
- ۱۵۴-۵-۵-۴- سناریوی پنجم: تشکیل سه سازمان بیمه‌گر اجتماعی.....
- ۱۵۴-۶-۴- ویژگی‌های سناریوهای مدیریت دوره گذار.....
- ۱۵۴-۱-۶-۴- ویژگی‌های سناریوهای مدیریت دوره گذار (از منظر ذی‌نفعان).....
- ۱۵۵-۲-۶-۴- ویژگی‌های سناریوهای مدیریت دوره گذار (از منظر ساختار و ساز و کار).....
- ۱۵۷-۷-۴- حرکت تدریجی به سمت یک سیستم ترکیبی - چندلایه.....
- ۱۶۱-۱-۷-۴- لایه اول: لایه مساعدت‌های اجتماعی شامل خدمات حمایتی و توانمندسازی.....
- ۱۶۲-۲-۷-۴- لایه دوم: لایه بیمه‌های اجتماعی پایه شامل مستمری‌های پایه و بیمه‌های درمانی پایه.....
- ۱۶۳-۳-۷-۴- لایه سوم: لایه بیمه تکمیلی.....
- ۱۶۳-۸-۴- بهینه‌سازی بر تفویض سرمایه‌گذاری از طریق افزایش بازدهی سبد دارایی شرکت‌ها.....

سخن ناشر

بنا بر علل و عوامل متعدد، بحران صندوق‌های بازنشستگی در ایران طی دو دهه اخیر ظهور و بروز یافته و در حال حاضر از چنان حدت و شدتی برخوردار شده است که در رتبه‌بندی چالش‌ها و بحران‌های مبتلابه کشور در کنار مسئله آب، محیط زیست جزء سه چالش اساسی کشور قلمداد شده و می‌شود. البته اگر پدیده‌هایی نظیر تحریم‌ها و حصر اقتصادی، تورم، بیکاری، رشد پایین اقتصادی، تعدیل پایه پولی، واردات بی‌رویه و قاچاق افسارگسیخته و... را که اتفاقاً دارای تأثیرات مخربی بر نظام بیمه‌های بازنشستگی بوده و هستند، در نظر بگیریم، علی‌القاعده بحران صندوق‌های بازنشستگی در رتبه‌های پایین‌تری قرار می‌گیرد ولیکن در هر حال از آنجا که این بحران، کیفیت زندگی (سلامت، معیشت و...) بخش در خور توجهی از جامعه را در شرایط حاضر و آینده تحت تأثیر قرار می‌دهد، باید به آن توجه ویژه‌ای معطوف شود.

از اوایل دهه ۸۰ و بر اساس پژوهش‌ها و مطالعات انجام‌شده از سوی سازمان تأمین اجتماعی و مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، بروز بحران در صندوق‌های بازنشستگی پیش‌بینی و هشدار داده شد و حتی اولین اصلاح پارامتریک در نظام بیمه‌های بازنشستگی (افزایش پلکانی حداقل سلفه لازم برای بازنشستگی از ۱۰ سال به ۲۰ سال) در همان زمان توسط سازمان تأمین اجتماعی به‌انجام رسید و نیز قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی به همین منظور بر اساس مطالعات وسیع‌الاطراف مؤسسه مزبور تصویب رسد، ولیکن قانون مزبور مهجور ماند و به‌طور کامل محقق نشد. در طی یک دهه اخیر غالب تلاش‌های انجام‌شده برای اعمال اصلاحات بیمه‌ای (سیستماتیک، پارامتریک، مهندسی مجدد) اگرچه در سطح کارشناسی و تصمیم‌سازی به‌خوبی تبیین و تدوین شده و در قالب طرح‌ها و لوایح و آیین‌نامه‌های مربوطه پیشنهاد شد، ولیکن مورد تصویب قرار نگرفت و اجرایی نشد که شاید بتوان این عدم تحقق را از منظر اقتصاد سیاسی در خور بررسی و ارزیابی دانست.

در کتاب حاضر که آقایان علی حیدری و اسماعیل گرجی‌پور و سرکار خانم نگار اکبری گردآوری و تألیف کرده‌اند و به همت این مؤسسه منتشر می‌شود، تلاش شده که علاوه بر ارائه تجارب موفق کشورهایی که از برخی جهات دارای شرایط مشابه ایران‌اند، الگوها و مدل‌های قابل طرح و امکان‌سنجی برای اعمال اصلاحات بیمه‌ای مطرح و تبیین شد.

روزبه کردونی

رئیس مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی